

ÖSTERSJÖNS HJÄLTAR - 6 Östersjöpristagare om drivkraften och sin egen resa

GUNDA ÅBONDE-WICKSTRÖM

Det personliga åtagandet – som ett kärleksbrev till Östersjön

När de småskaliga idéerna ställs mot makt och pengar går det långsamt att förändra världen. Men tillsammans med andra orkar man slå huvudet i väggen tills den rasar, menar arkitekten och miljöaktivisten Gunda Åbonde-Wickström.

”Hon har genom sitt tänkesätt uppmuntrat människor att tro på sina egna möjligheter att förbättra miljön.” Så lød en del av motiveringen när Gunda Åbonde fick Östersjöfondens pris 2009 för både sitt idéella och professionella arbete i miljöns tjänst.

- Jag är född i början av 1940-talet i Nykarleby och tillhör en generation som växte upp i tron att allt var möjligt och att allt skulle bli allt bättre, förklarar hon enkelt.

Redan när hennes studentkamrater i Helsingfors stod på barriaderna för att förändra samhällets strukturer fängslades hon av tanken att strukturerna trots allt består av människor, och att enskilda personer kan göra skillnad. När månfarnas första bilder från rymden kablades ut över världen berördes hon av jordens sårbarhet: en liten blå pärla ensam i en väldig rymd. Och flytten till Åland, med skog och hav inpå knuten, gav en personlig insikt om naturens betydelse. I nystartade Ålands Natur och Miljö fick hon både kunskap och ett utlopp för sin drivkraft.

Under 1980-talet var Gunda Åbonde regionplanechef i tio år, med uppgiften att välja ut bitar av det åländska landskapet som var särskilt viktiga att spara för efterkommande generationer.

- På 80-talet var det ännu möjligt att skydda och bevara norra Ålands mäktiga bergslandskap från att sprängas sönder av småvägar. Men vårt utkast till regionplan antogs inte: 'Man måste ju få göra vad man vill på sin egen mark'. Tonen var hätsk, och det slutade med att jag sa upp mig för att driva eget arkitektkontor och arbeta för miljön.

I samma veva gjorde Riokonferensen 1992 begreppet ”hållbar utveckling” känt över hela världen, och handlingsprogrammet Agenda 21 manade till medborgarengagemang på alla nivåer.

- Jag blev oerhört tagen av själva grundtanken: att ingen kan göra allt men att alla kan göra någonting. Och att summan av de åtgärderna kan förändra världen.

Gunda Åbonde var med och grundade det åländska Agenda 21-kontoret, och arbetade sedan deltid där i många år.

- Det frigörs en otrolig kraft och kreativitet när man får arbeta med likasinnade. Och vi hade så roligt!

En minnesvärd kampanj handlade om att skriva kärleksbrev till Östersjön. Hoten mot Östersjön visualiserades genom en utställning där burkar med olika mängder alger motsvarade specifika kväveutsläpp: att köra bil eller snurrebåt en viss sträcka. Att kissa i havet en hel semestervecka. Eller att äta en viss mängd odlad fisk. Så uppmanades människor att formulera egna kärleksbrev: ”Kära Östersjön, jag vet att du mår dåligt, så jag lovar att...”

- När Ålands Agenda 21-kontor fick Nordiska Rådets miljöpris 1999 verkade det naturligt att ta med sig kampanjen till prisutdelningen. Vi stod där med våra algburkar i Riksdagshuset i Stockholm och försökte få statsministrarna att formulera egna personliga löften. Men de kunde bara tala om vad deras regeringar gjorde. Det var en väldigt intressant upplevelse.

2013 är 10 av Ålands 16 kommuner med i Agenda 21-samarbetet, och Gunda Åbonde har sett intresset för hållbar utveckling gå upp och ner i omgångar.

Hon medger att hon är lite trött. Den ekologiska hållbarheten används ofta mest som en slags politiskt korrekt glasyr, medan världen ägnar sig åt ”business as usual”.

Ett färskt exempel: Mariehamns lokalbussar drevs under en period med koldioxidneutral och lokalproducerad fiskrens diesel, tillverkad av en åländsk fiskodlare. I en ny upphandling försommaren

2013 erbjöd sig dock ett annat företag att sköta kollektivtrafiken till ett billigare pris. Och i ett huj var stadsbussarna utbytta – till vanliga bussar, som drack vanlig fossil diesel.

- Det är en fråga om ideologi. Vi borde ta en offentlig diskussion kring hur vi kan få de småskaliga lösningarna att fungera istället för att låta bra idéer dö och skylla på att 'marknaden är sådan'.

Om Gunda Åbonde har sagts att hon lever som hon lär. Hon ler lite när hon hör det. Men visst är hon en medveten konsument.

- Jag tänker noga efter när jag handlar, och väger hela tiden mellan ekologiskt och lokalt beroende på vad jag ska köpa. Och jag kan nästan vara besvärlig för mig själv när jag funderar på att köpa något 'vad blir det för sopa av det här då?'

Undantaget är möjligen den egna villan i Mariehamn.

- Vi har installerat bergvärme, men egentligen är det förstås orimligt att värma upp de här volymerna för två personer. Å andra sidan tror jag att man ska göra det man kan, utan att förlora det käraste man har. För mig är det rymden och ljuset.

Här någonstans skymtar en livssyn och en helhet som hänger ihop – från det brinnande miljöengagemanget till det vackra hemmet.

- Ett tema genom livet har varit att hitta balansen mellan aktivitet och vila. Jag har behövt bereda plats för vila och fördjupning i form av till exempel tai chi, meditation, ikonmåleri och trädgårdsskötsel.

- Men själva drivkraften är ju att förändra världen. Det jag har arbetat för har handlat om allas lika rättigheter globalt, och om ett omhändertagande av människor, natur och föremål. Jag har velat bidra till att världen blir en bra plats för alla att bo på.

Östersjöpriset 2009 kändes som en slags offentlig erkänsla för en panna som hon många gånger stångat blodig.

- Jag blev väldigt glad. Det var min pensionerings guldlocka kan man säga, och det värmde mig mycket i en tid när jag av olika skäl kände mig lite skör.

Hon ser inte särskilt ljust på situationen i världen, men är däremot försiktigt hoppfull när det gäller Östersjön.

- Oljetransporterna är fortfarande ett hot. Men att få till stånd en särskild Östersjöagenda med kretsloppsjordbruk skulle vara helt möjligt inom ramarna för EU:s jordbrukspolitik. Så nog går det att rädda Östersjön. Självt vill jag fortsätta simma där – vid Lilla holmen i Mariehamn, varje dag hela sommaren.

Se där ett kärleksbrev till Östersjön. Signerat med förtröstan, trots allt:

- Med åren har jag många gånger märkt att det man en gång gjort tycks sköljas upp på nytt i något slags vågrörelser. En enskild kampanj eller en stadsbuss som går på lokal fiskrendiesel är förstås en droppe i havet. Men havet består av droppar.

Om Östersjöfonden:

Gunda Åbonde fick Östersjöfondens pris år 2009. Östersjöfondens årliga Östersjöpris är ett sätt att premiera föregångarna i arbetet med att skydda Östersjöns miljö. Hittills har sammanlagt ca 675 000 euro delats ut till 74 personer och organisationer under årens lopp.

Stiftelsen Ålandsfonden för Östersjöns framtid, i dagligt tal Östersjöfonden, grundades 1989 genom en privat donation på en halv miljon euro. Initiativtagare och donator var kommerserådet Anders Wiklöf. Stiftelsens syfte är att främja och stöda vetenskaplig forskning samt annan verksamhet som rör skyddet av Östersjöns miljö. Östersjöfonden delar ut priser, stipendier och understöd för avgörande miljöinsatser.

Se även www.ostersjofonden.org